

Rezumat

Receptarea operei științifice a lui Mircea Eliade în Polonia este bogată, complexă, critică și diversă. Amploarea exegezei poloneze este ilustrată atât de cartea semnată de Beata Skarżyńska, denumită *Mircea Eliade în Polonia. Receptarea din perspectiva culturală și a științei religiilor*, cât și de *Bibliografia lucrărilor lui Eliade și despre Eliade publicate în Polonia în anii 1959-1986*, publicată în 1987 de revista *Euhemer*.

Așadar, în Polonia există (și a existat) un mare interes pentru lucrările lui Eliade. Opera acestuia a reprezentat în timpul comunismului un nucleu important în procesul de conservare a valorilor umaniste, oferind și un impuls cultural fecund. Cei mai importanți cercetători care s-au oprit asupra operei lui Mircea Eliade sunt: Tadeusz Margul – deschizătorul de drumuri, Jacek Trzande, Marcin Czerwiński, Andrzej Tokarczyk, Andrzej Bronk, Stanisław Tokarski, Serafin Korczak-Michalewski, Józef Marzęcki, Krzysztof Kocjan, Leszek Kołakowski, Stanisław Tokarski, Ireneusz Kania, Jerzy Kosiewicz, F. Lipowski, Irena Harasimowicz, Lech Budrecki, Krzysztof Kocjan. Prima viziunea de ansamblu concretizată într-un studiu monografic îi aparține lui Stanisław Tokarski, a cărui carte *Eliade i Orient/ Eliade și Orientul* a devenit, ea însăși, obiectul analizelor exegeților polonezi. Am analizat alte patru lucrări despre opera lui Mircea Eliade: *Interpretarea filozofică a concepției lui Mircea Eliade despre religie*, de Zdzisław Pawlak; *Omul în lumea simbolurilor. Antropologia filozofică a lui Mircea Eliade*, de Artur Rega; *Poteca nopții*, de Ireneusz Kania.

Interesul pentru opera lui Mircea Eliade a venit și pe fondul faptului că principalele probleme ale științelor și disciplinelor din secolul al XX-lea, care s-au ocupat de fenomenele religioase și istoria religiilor, au fost de natură metodologică. Dificultățile au constat inclusiv în ajungerea la un consens cu privire la identificarea *obiectului* specific științei religiei. Nici terminologia utilizată nu a fost uniformă, iar pluralismul metodic a dus la crearea mai multor discipline și școli care, cel mai adesea, s-au aflat într-o opoziție fecundă.

Opera lui Mircea Eliade s-a dovedit remarcabilă, devenind paradigmatică, tocmai pentru *coerența* metodelor propuse și a caracterului *sistematic* prin care a descris, a

înseriat istoric și a accesat hermeneutic manifestările sacrului și fenomenele religioase în genere. Însă postulatele și premisele prin care și-a fundamentate epistemologic demersurile au necesitat, la rândul lor, o exegeză vastă, dată fiind natura hibridă (necesară caracterului interdisciplinar al istoriei religiei declarat de autorul *Tratatului de istorie a religiilor* și al *Istoriei credințelor și ideilor religioase*) și specificul relației dintre „subiect” și „obiect” din opera sa științifică.

În cartea *Încercarea labirintului*, rezultată din dialogul cu Claude-Henri Rocquet, Eliade afirmă că obiectul istoriei religiei este sacrul¹. Din analizele exegeților reiese că lucrurile sunt mai nuanțate în sistemul savantului de origine română. În acest sens, Natale Spineto constată: „Așadar, scopul istoricului religiilor este, de asemenea, de a reconstitui istoria unui fenomen, dar mai ales de a-l înțelege. Și a înțelege un fapt religios înseamnă a-i surprinde valoarea simbolică. Specificitatea istoriei religiilor în raport cu alte forme de istorie rezidă tocmai din caracterul său de hermeneutică a simbolurilor religioase. O disciplină autonomă trebuie să aibă un obiect autonom: obiectul autonom al istoriei religiilor eliadene este simbolul”². Este vorba despre simbolurile religioase, (re)cercetate și redescoperite în secolul al XX-lea de psihanaliză (Sigmund Freud și Carl Gustav Jung), de filosofie (Ernst Cassiere, cu care Eliade a împărtășit ideea omului ca *animal symbolicum*), de studiile etnologice (istoricul român al religiilor a trimis în multe rânduri la Lucien Lévy-Bruhl, fiind refractar, însă, la atitudinea evoluționistă a acestuia) relevate de artă (cea suprarealistă mai ales, în opinia lui Eliade)³.

Această diversitatea a unghiurilor de analiză reflectă complexitatea hermeneticii eliadești, spiritul umanist și deschiderile exegetice prin care a realizat o morfologie a sacrului și o teorie a simbolismului religios, sistematizând religiile arhaice, riturile și miturile de pe mai multe continente, marile religii monoteiste, tradițiile precreștine, budismul, daoismul, mitologiile, camuflările sacrului în profan etc.

---

¹ Mircea Eliade, *Încercarea labirintului*, traducere de Doina Cronea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1990, p. 131.

² Natale Spineto, *Mircea Eliade și redescoperirea gândirii simbolice*, în *Eliadiana*, Volum omagial dedicat împlinirii a 90 de ani de la nașterea lui Mircea Eliade, ediție îngrijită de Cristian Bădiliță, Iași, Editura Polirom, 1997, p. 62.

³ Cele patru domenii sunt identificate, de asemenea, de Natale Spineto. *Ibidem*.

Pentru opțiunile metodologice și fundamentările epistemologice asumate și dezvoltate, Mircea Eliade este considerat unul dintre autorii canonici ai fenomenologiei religiei, contribuind în mod decisiv la consolidarea și impunerea acestei discipline în rândul comunităților științifice occidentale preocupate de studierea actelor, evenimentelor, fenomenele și sistemelor religioase. Rolul pe care l-a jucat în știința modernă a religiilor este, însă, unul mult mai mare, desfășurându-se, de fapt, pe două nivele majore – fenomenologic și istoric.

O evaluare generală a operei sale, în contextul evoluției disciplinelor subsumate științei religiei, oferă Juan Martín Velasco, care consideră fundamentale: „studiile despre yoga, care, într-un spațiu în care abundă «literatura de contrabandă» oferă o sinteză documentată, demnă de încredere și realizată pornind de la o cunoaștere interioară și practică, ce pune la îndemână omului occidental modern mișcarea spirituală cuprinsă în acest termen care în zilele noastre a devenit aproape magic; expunerea sa globală asupra șamanismului, prima de acest gen și apreciată ca model de către specialiști; datele despre religiile primitive și despre folclorul din Europa centrală răspândite în toate operele sale; sinteza generală asupra istoriei religiilor care rezistă comparației cu cele elaborate de echipe întregi de specialiști”⁴. Însă, în spatele acestor realizări, prezentate sintetic, se află eforturi și inovații metodologice pentru care Mircea Eliade este și astăzi considerat unul dintre specialiștii cei mai importanți ai acestor domenii. Cărțile sale se află în majoritatea bibliotecilor și bibliografiilor de specialitate din universitățile și centrele de cercetare occidentale, și nu numai.

În fond, în gestionarea, coordonarea și armonizarea celor două planuri (fenomenologic și istoric) consistă autenticitatea abordărilor lui Mircea Eliade, respectiv viziunea sa hermeneutică. Acest aspect este sesizat și de Juan Martín Velasco: „Într-adevăr, autorul nostru se consideră atât istoric al religiilor, cât și fenomenolog al religiei și în sinteza acestor două perspective rezidă unul din punctele originale ale contribuției sale la știința religiilor”⁵.

---

⁴ Juan Martín Velasco, „Mircea Eliade, o nouă hermeneutică a sacralului. Locul lui Mircea Eliade în știința religiilor”, în *Eliadiana*, ed. cit., p. 50.

⁵ *Idem*, p. 47.

Metodele, ideile și teoriile sale s-au dovedit, pentru cercetătorii care i-au urmat, deopotrivă de populare și fecunde pe ambele nivele, cele două dimensiuni ale acestora fiind, de fapt, complementare și interdependente în economia arhitecturii discursului științific propus.

În „Cuvântul înainte” de la *Tratatul de istorie a religiilor*, Eliade consideră că metoda sa – cu variațiile și alternanțele inerente de la carte la carte, pe care le-am expus pe parcursul lucrării din diferite unghiuri de analiză, are cinci avantaje. Din prezentarea acestora se distinge și osmoza dintre discursul științific și cel hermeneutic, respectiv existența celor două axe pe care își fac simțită prezența sau sunt dispuse evenimentele, fenomenele religioase și manifestările sacrului: axa fenomenologică și axa istorică. În primul rând, Eliade consideră că prin acumulare și relevarea unor suite de fenomene și manifestări ale sacrului (într-un crescendo de complexitate: de la hierofanii la structuri mitice dintre cele mai ample și integratoare) poate fi amânată definiția fenomenului religios. În al doilea rând, „analiza fiecărui grup de hierofanii (Cerul, Apele, Vegetația etc...), evidențiind într-un mod firesc modalitățile sacrului și făcând inteligibilă integrarea lor într-un sistem coerent, va pregăti totodată terenul pentru discuțiile finale asupra *esenței religiei* [s.n.]”⁶. Același traiect – expozitiv, inductiv și deductiv, având ca finalitate, în cele din urmă, extragerea „esenței” prin mijloace fenomenologice – reiese și din următoarele trei avantaje ale metodei prezentată cu acuratețe și concizie: „3) examenul simultan al formelor religioase «inferioare» și «superioare» va evidenția elementele lor comune, iar noi vom evita în felul acesta anumite erori imputabile unei optici «evoluționiste» sau «occidentaliste»; 4) nu vor fi fragmentate excesiv ansamblurile religioase, fiecare clasă de hierofanii (acvatice, cerești, vegetale etc. ...), constituind, în felul său, un tot, atât din punct de vedere morfologic (căci este vorba de zei, mituri, simboluri etc. ...), cât și din punct de vedere istoric (cercetarea va trebui adesea să se întindă la un mare număr de sfere culturale distincte în timp și spațiu); 5) fiecare capitol

---

⁶ Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, cu o *Prefață* de Georges Dumézil și un *Cuvânt înainte al autorului*, traducere de Mariana Noica, ediția a IV-a, București, Humanitas, 2005, p. 18.

va pune în evidență o modalitate a sacralului, o serie de raporturi între om, și, în cadrul acestor raporturi, o serie de «momente istorice»⁷.

Ne-am propus, așadar, **în primul capitol al lucrării**, să descriem succint atât concepția fenomenologică a lui Mircea Eliade, cât și originala sa abordare istorică, precum și sistemul conceptual pe care îl pune în mișcare pentru a pătrunde sensul fenomenelor religioase. Această panoramare ne-a permis să constatăm de care dintre aspectele operei științifice eliadești au fost interesați intelectualii polonezi, cum s-a manifestat și concretizat acest interes, în ce măsură i-au fost urmate metodele, reluat procesul hermeneutic, împărtășite sau combătute ideile și/ sau a fost folosită exhaustivă sa documentare.

Mircea Eliade a fost în permanență preocupat de adecvarea metodei de analiză la materialele și documentele studiate. A recurs la interdisciplinaritate, conștient că rolul filologiei, al etnologiei, antropologiei și/ sau al sociologiei este unul major în istoria religiilor și a afirmat că e datoră acestei științe să se realizeze prin discursuri integratoare.

Erudiția, rigoare și, totodată, flexibilitatea metodică, precum și comprehensiunea analizelor sale au făcut din Mircea Eliade un autor paradigmatic, citit, citat și invocat pentru autoritatea sa științifică în majoritatea culturilor și limbilor occidentale. Traducerile în limba poloneză nu au lipsit nici ele, dar, ca și interpretările și valorificările acestei opere științifice din cultura poloneză, au avut un curs istoric sinuos, specific, așa cum s-a întâmplat în majoritatea țărilor în care regimurile politice au instaurat cenzuri din considerente ideologice.

Uneori, dimensiunea fenomenologică a fost departajată, în receptarea operei lui Eliade, de cea istorică, inclusiv de exegeții polonezi. Alteori, a fost înțeleasă întrepătrunderea celor două tipuri de fundamentare și abordare științifică. Aceste atitudini reprezintă un prim criteriu în funcție de care am structurat succesiunea de recenzii, eseuri și studii pe care le-am analizat.

---

⁷ *Ibidem.*

Dosarul de receptare al lui Mircea Eliade este unul impresionant. O privire de ansamblu scoate în evidență amploarea interesului manifestat pe toate meridianele culturii față de opera sa. Exegeza eliadescă a avut, totuși, epicentrele în Franța și America, fiind foarte bogată și în Germania, Italia, Portugalia etc.

A avut loc și în România și Polonia o emulație hermeneutică și științifică în descendență eliadescă, dublată de luări de poziție critice și polemice, cu mențiunea că în aceste spații culturale receptarea a fost condiționată și determinată, în primă fază, de ideologia comunistă și de cenzurile aferente.

Din acest motiv, optăm pentru o structurare a receptării lui Mircea Eliade în două părți, respectiv în **două capitole**. Propunem, așadar, un capitol, cel de-al doilea al lucrării, care se va numi *Receptarea lui Mircea Eliade în Polonia înainte de '89* și un al treilea intitulat *Receptarea lui Mircea Eliade în Polonia după '89*. Mai trebuie remarcat că la condiționările/ cenzurările ideologiei comuniste se adaugă și cele ale ideologiilor religioase din perspectiva cărora au analizat opera științifică a lui Eliade unii dintre intelectualii polonezi.

O trecere în revistă a câtorva dintre ideile lansate de principalii exegeți ai lui Eliade ne-a ajutat să fixăm criteriile de structurare pe care le-am utilizat în analizarea corpusului de texte care formează exegeza poloneză. Recurgem, în acest rezumat, la o succesiune de idei și opinii despre opera autorului *Tratatului de istorie a religiilor* ce aparțin unor specialiști europeni și americani de renume. Redăm, astfel, un context prin punerea laolaltă a acestor repere din receptarea operei eliadești, fără să forțăm compararea acestora, date fiind implicațiile ideologice care au determinat sau condiționat interpretarea în spațiul cultural central- sau est-european.

Americanul T.J.J. Altizer l-a considerat pe Eliade neoplatonic⁸, mai degrabă pentru viziunea sa asupra lumii și mai puțin pentru studiile sale științifice. Una dintre concluziile la care a ajuns M. Linscott Ricketts, un alt intelectual de peste ocean, a fost că pentru

---

⁸ T.J.J. Altizer, *Mircea Eliade and the Dialectic of the Sacred*, Westport, Greenwood Press Publishers, 1975, pp. 42-43.

Eliade religia înseamnă „credința în putința nelimitată a voinței disciplinate”⁹, idee în care își are rădăcinile, de pildă, teoria despre rit și despre practicile religioase în genere.

Dintr-un alt punct de vedere, cel al opțiunilor metodice, fenomenologul și istoricul religiilor a fost considerat atât structuralist, de către R. Ellwood¹⁰ și D. Rasmussen¹¹, cât și poststructuralist de către W.G. Doty¹². Au existat, inevitabil, tangențe cu structuralismul și postructuralismul, dat fiind că cele două curente de gândire au fost exploatate din plin în antropologie și în disciplinele conexe, una dintre cărțile fundamentale fiind cea a lui Claude Lévi-Strauss, *Antropologia structurală*, de care Mircea Eliade nu a fost străin, fără a-i împărtăși opțiunile teoretice. A colaborat, în schimb, cu Georges Dumézil, autor care a folosit, de asemenea, sugestiile epistemologice și metodologice de factură structuralistă pentru a-și construi propria metodă de exegeză și analiză a structurilor mitice.

O altă constantă în receptarea lui Mircea Eliade a fost compararea sa cu James Frazer sau cu Rudolf Otto. Însă față de primul se deosebește în mod fundamental, antropologul român nefiind un evoluționist, curent de gândire căruia Eliade îi evocă adesea slăbiciunile și înfundăturile, în timp ce autorul *Crengii de aur* și-a gândit și scris opera în această paradigmă. Relația cu Rudolf Otto este mai naunțată, concepțiile celor doi despre sacru intersectându-se în multe puncte, însă Eliade a punctat clar ceea ce-l deosebește de predecesorul său.

Contestările operei și personalității lui Mircea Eliade nu au fost puține, provenind din partea unor antropologi de renume: W.A. Lessa a văzut în Eliade un „neofrazerian”; D. Libby a scris despre Eliade că practică „o antropologie naivă”; A. F. C Wallace a considerat „hermeneutica mitică” a lui Eliade ca fiind rodul imaginației lui; R. Gombrich i-a reproșat lui Eliade „fachirismul textual” etc. Nu i-au fost trecute cu vederea nici

---

⁹ M. Linscott Ricketts, *Mircea Eliade: The Romanian Roots, 1907-1945*, New York, Columbia University Press, 1988, p. 72.

¹⁰ R. Ellwood, *A study of C.G. Jung, Mircea Eliade, and Joseph Campbell*, Albany, State University of New York Press, 1999, p. 99.

¹¹ ¹¹ David Rasmussen, „Mircea Eliade: Structural Hermeneutics and Philosophy”, în *Revista Philosophy Today*, 12 (1968), pp. 138-146.

¹² William G. Doty, *Mythography The Study of Myths and Rituals*, Tuscaloosa, University of Alabama Press, 2000, p. 272.

derapajele legionare din perioada interbelică, acestea reprezentând punctul cel mai fierbinte al criticii sale.

Ivan Strenski a văzut în Eliade mai ales un hermeneut¹³. De asemenea, conform lui Strenski, Eliade „a preluat funcționalismul (naturalist) al lui Malinowski și l-a interpretat ontologic și existențial”¹⁴. M. M. Epstein i-a reproșat lui Eliade că metodologia lui, analoagă cu cea a folcloriștilor din secolul al XX-lea, constă într-o catalogare complexă a motivelor, impresionantă din punct de vedere cantitativ, care l-a condus, însă, de multe ori, la tragerea unor concluzii greșite.”¹⁵

Am sesizat anterior că unul dintre criteriile principale de structurare a receptării lui Eliade este ambivalența sa metodologică. Prima referință, în acest sens, presupune o interferență între receptarea americană și cea poloneză. Douglas Allen îl consideră pe Eliade în primul rând fenomenolog, iar în al doilea rând istoric al religiilor¹⁶, într-un studiu numit *Structure and Creativity in Religion: Hermeneutics in Mircea Eliade's Phenomenology and New Directions* (1978) – exhaustiv analizat de Andrzej Bronk în „Metodologiczna charakterystyka fenomenologii religii u M. Eliadego” (1980)/ „Caracteristica metodologică a fenomenologiei religiilor la Mircea Eliade”. Andrzej Bronk ia în considerare și raportul invers dintre cele două ipostaze ale gânditorului de origine română, aducând ajustări perspectivei lui Allen, al cărui studiu reprezintă, în multe rânduri, doar un pretext pentru dezvoltarea propriilor idei cu privire la opera științifică a lui Eliade. Acest lucru reiese și din celelalte scrieri ale antropologului polonez, scrieri în care nu mai sunt vizate ideile lui Allen. Astfel, pentru Andrzej Bronk a fost și una și alta, fiind, în același timp, un fel de psihanalist religios¹⁷. Pentru desemnarea metodologiei lui Eliade, A. Bronk folosește termenul

---

¹³ Ivan Strenski, *Four Theories of Myth in Twentieth-Century History: Cassirer, Eliade, Lévi-Strauss and Malinowski*, Iowa City, University of Iowa Press, 1987, p. 118.

¹⁴ *Idem*, p. 74.

¹⁵ Marc Michael Epstein, *Harnessing the Dragon: A Mythos Transformed in Medieval Jewish Literature and Art*, [în:] Laurie L. Patton, Wendy Doniger (red.), *Myth and Method*, Charlottesville, University Press of Virginia, 1996, p. 356.

¹⁶ Douglas Allen, *Structure and Creativity in Religion: Hermeneutics in Mircea Eliade's Phenomenology and New Directions*, Hague, Mouton Publishers, 1978, pp. 107-114, 264.

¹⁷ Andrzej Bronk, *Nauka wobec religii*, Lublin, Editura TN KUL, 1998, p. 166; *Zrozumieć świat współczesny*, Lublin, Editura TN KUL, pp. 260, 266, 274.

„fenomenologia istorică a religiei”. În alte împrejurări, acesta afirmă că Eliade prefera să fie recunoscut ca istoric al religiilor, și nu ca fenomenolog al religiilor.

Pe de altă parte, W. G. Doty, în concordanță cu Allen Douglas, a exprimat opinia contrară, potrivit căreia ar fi preferabil ca Eliade să fie numit în primul rând istoric al religiilor¹⁸.

Criticul literar Andrzej Kijowski îl vedea pe Eliade hermeneut al religiilor¹⁹, în timp ce Zbigniew Benedyktynowicz, reputat antropolog al culturii, a reproșat metodei lui Eliade folosirea „postulatelor”, însă a conștientizat faptul că numai prin intermediul acestora istoricul și fenomenologul religiilor a putut accesa dimensiunea axiologică a existenței și, implicit, a „înțelepciunii”²⁰.

Wiktor Stoczkowski, un alt antropolog polonez al culturii, a scris despre Eliade, de pe o poziție evident polemică, următoarele: „cunoscutul istoric al religiilor a abordat de multe ori religia într-un mod nu prea subtil: era ca și cum tăia din corpul etnografic numeroase fapte, care nu aveau legătură între ele, și nu ezita să denatureze culturile despre care vorbea, dorind cu orice preț să găsească confirmarea tezelor pe care le prefera”²¹.

Filozoful Artur Rega i-a luat apărarea lui Eliade în fața acuzațiilor de lipsă de profesionalism, subliniind că acesta se folosea de cercetările științifice ca „punct de plecare în aprecierile referitoare la natura omului, punându-și întrebări de bază – existențiale – printre care și pe cele referitoare la sensul și scopul existenței umane”²². Un argument în plus, în acest sens, este și modul în care Mircea Eliade a introdus în literatura pe care a scris-o (nuvele și romane) multe dintre preocupările, ideile și rezultatele la care a ajuns pe cale științifică.

---

¹⁸ William G. Doty, *Mythography: The Study of Myths and Rituals*, Tuscaloosa, University of Alabama Press, 2000, p. 272.

¹⁹ Andrzej Kijowski, „Wizja ludzkości nieomyślnej”, în *Revista Twórczość*, nr. 10, 1965, p. 143.

²⁰ Zbigniew Benedyktynowicz, „O niektórych zastosowaniach metody fenomenologicznej w studiach nad religią”, partea 1, în *Revista Etnografia Polska*, 24:2 (1980), p. 35.

²¹ Wiktor Stoczkowski, *Ludzie, bogowie i przybysze z kosmosu*, Varșovia, Editura PIW, 2005, p. 352.

²² Artur Rega, *Człowiek w świecie symboli*, Cracovia, Editura Nomos, 2001, p. 206.

Stanisław Tokarski a constatat că Eliade „a devenit cunoscut ca «Gurul Americii», profesorul spiritual al generației tinere și răzbunătoare»²³. Căutările eclecticice de tip New Age, atât de populare în primele decenii postbelice, găseau un prețios suport teoretic în cărțile hermeneutului de origine română.

Tadeusz Margul, reputat istoric polonez al religiilor, a subliniat importanța revelatoare a operei lui Eliade pentru știință, reproșându-i, totodată, că s-a plasat în interiorul mai multor curente ideologice: fideism, conservatism și, în general, capitalism.²⁴

Filozoful Józef Borgosz a remarcat faptul că Eliade a încercat să creeze o sinteză antropologică a culturilor din Est și din Vest, pe care a numit-o „antropologia de fuziune”. În altă ordine de idei, exegetul polonez a scos în relief și concepția lui Eliade, de natură panistorică, despre *omul integral*.²⁵ Acest *om integral* reprezintă opusul *omului total* din concepția marxistă, fiind o sinteză a viziunii vestice a omului în opoziție cu viziunile din Est și, totodată, în opoziție cu cea a *oamenilor primitivi*²⁶. Conform lui Borgosz, „concepția lui Eliade este până în prezent cea mai amplă încercare de a «depăși» toate concepțiile religioase și sacre, inclusiv pe cea a marxismului”²⁷.

Între acești parametri s-a desfășurat receptarea operei lui Mircea Eliade în Polonia, receptare care, în conformitate cu exegeza internațională a acestei opere, are în centru ambivalența metodologică determinată de cei doi poli: fenomenologic și istoric. Cert este că autorul cărților *Tratat de istoria religiilor*, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, *Sacrul și profanul*, *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*, *Yoga. Nemurire și libertate* a avut o influență mare asupra generațiilor de filozofi, antropologi, filologi și istorici ai religiilor polonezi din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Acest dualism, ce a dus la fertila sinteză metodologică a lui Eliade, nu a generat numai discursuri exegetice, ci s-a aflat și la baza multora dintre abordările omoloage din cultura poloneză. A oferit

---

²³ Stanisław Tokarski, „Eliade – Odyseusz Orientu”, în *Revista Miesięcznik Literacki* nr. 6, 1980, p. 100.

²⁴ Tadeusz Margul, *Sto lat nauki o religiach świata*, Varșovia, Editura Książka i Wiedza, 1964, p. 336.

²⁵ Józef Borgosz, „Nowa antropologia filozoficzna Mircei Eliadego”, în *Revista Humanitas*, vol. 3, Wrocław, 1980, p. 37.

²⁶ *Idem*, p. 140.

²⁷ *Idem*, p. 40.

premise și ipoteze de lucru, fie că au fost preluate fidel, fie că au fost upgrdate sau au servit ca obiect de polemică.

Am avut în vedere pe parcursul lucrării și dimensiunea ideologică, implicită sau explicită, conștientizată sau inconștientă, a demersurilor interpretative întreprinse de intelectualii polonezi.

Trebuie menționat că ideologia a avut două surse în cazul exegezei poloneze: (1) politica totalitaristă de dinainte de 1989 – cenzura comunistă jucând un rol semnificativ în acest sens, atât prin intervențiile directe, cât și prin autocenzura pe care a generat-o; (2) catolicismul polonez – cu viziunea sa asupra lumii și a sacrului, cu sistemul său religios, cu dogmatica și filosofia aferente. În baza acestora aveau să-i fie imputate operei eliadești destul de multe slăbiciuni și exagerări hermeneutice, inconsecvențe metodice, incapacitatea de a contextualiza, omiterea instituțiilor religioase contemporane, cu ierarhiile, clerul, ritualurile, funcțiile sociale și regulile lor etc.

Unul dintre **obiectivele** lucrării noastre a fost acela de a evidenția surplusul ideologic din receptarea operei științifice eliadești. Menționăm că o parte dintre textele de întâmpinare a operei istoricului religiilor au fost redactate de preoți catolici, precum Andrzej Bronk sau Zdzisław Pawlak. Acest lucru nu înseamnă că cele două moduri de gândire nu au fost compatibile, ci, dimpotrivă, teologii catolici au apreciat, cel mai adesea, concepția despre sacru a savantului român.

Pe parcursul lucrării, impresiile, ideile și concluziile pe care le-am prezentat în primul capitol cu privire la opera științifică a lui Mircea Eliade au interferat, s-au regăsit, modificat, opus sau confirmat în cele ale exegeților pe care i-am analizat.

Ca metodă și principiu de structurare, am recurs, așadar, la lecturi încrucișate, la alternarea și confruntarea ideilor eliadești cu ale exegezei, la gruparea lor tematică sau metodologică. După cum reiese din cuprinsul lucrării, am încercat să evidențiem cum au fost receptate în cultura poloneză mai ales anumite aspecte și dimensiuni ale operei științifice eliadești: fenomenologia religiilor; simbolismul religios, inițierea, mitul și istoricitatea, concepția/ viziunea despre sacru, profan sau yoga.

Am plecat de la premisa că hermeneutica lui Eliade are, din punct de vedere științific, un caracter integrator ce nu poate rezulta decât din disponibilitatea interdisciplinară a cercetătorului.

Caracterul inovativ al tezei noastre constă în dialogul intercultural dus în jurul și prin intermediul operei științifice eliadești. Părțile acestui dialog intercultural sunt: Mircea Eliade, savantul de origine română – cu o semnificativă parte a operei scrisă în limba română –, receptarea sa românească, receptarea poloneză, receptarea occidentală în genere. Am expus analitic, tipologic și metacritic părțile componente ale acestui dosar critic, am pus față în față interpretări complementare sau diametral opuse, le-am confruntat cu ideile lui Eliade, prezentate în primul capitol al tezei, obținute prin reducția fenomenologică pe care am deprins-o de la autorul *Tratatului de istorie a religiilor*.

Dialogul intercultural este, de altfel, și una dintre mizele fundamentale ale operei lui Mircea Eliade, după cum punctează Stanisław Tokarski, unul dintre exegeții săi cei mai aplicați din spațiul polonez. Acest dialog este fundamentat de perspectiva comparatistă a autorului *Tratatului de istorie a religiilor*.

Pentru a justifica selecția pe care am făcut-o din rândul exegeților polonezi, i-am descris și le-am prezentat activitatea științifică în prealabilul fiecărui excurs interpretativ pe care au întreprins-o. Dată fiind cantitatea și calitatea exegezei poloneze, considerăm că demersul nostru este unul justificat.

În mod paradoxal, aceleași caracteristici ale operei științifice au fost, adesea, atât obiectul aprecierilor pozitive și fecunde, cât și pretextul celor mai radicale critici. Eliade a fost confirmat științific și infirmat, deopotrivă, pentru: viziunea sa asupra Yoga din interiorul filosofiei indiene, pentru întâietatea pe care i-o dă omului arhaic în trăirea sacrului, pentru critica adusă societății contemporane din perspectiva degradării prezenței sacrului și multiplelor sale camuflări, pentru verdictele ontologice, pentru intuițiile fenomenologice, pentru circularitatea demonstrațiilor, pentru interconectarea fenomenelor religioase și introducerea ideii de reversibilitate temporală a lor, pentru decontextualizări – în cazul creștinismului, islamului sau iudaismului – și contextualizări

excesive în cazul vieții spirituale asiatice, pentru flexibilitatea hermeneutică și disponibilitatea interdisciplinară etc.

În aceeași ordine de idei, printre principalele reproșuri aduse la adresa lui Eliade, de către criticii polonezi, se numără: apriorism, decontextualizare, anistorism, lipsă de obiectivism, eclecticism metodologic, lipsa completă de înțelegere pentru aspectul social al religiei, omiterea rezultatelor cercetărilor sociale asupra religiilor, comparatistica superficială și generalizarea nebazate pe dovezi scrise, tendința de a arăta structuri religioase identice la toate religiile lumii, neconsecințe și ambiguități terminologice, greșeli și inexactități în traducerea textelor, precum și suprainterpretări, prezentarea neglijentă a factografiei, reduționism, normativism, libertatea și unilateralism în interpretarea hermeneuticii miturilor, instabilitatea conceptuală, discriminarea unui anumit tip de experiență religioasă, omiterea unor religii în procesul construirii morfologiei sacralului, ignorarea diferențelor și contextelor culturale, libertatea în exegeza simbolurilor religioase, misticism.

Pe de altă parte, a fost apreciat pentru: luciditate critică, coerență metodologică, comprehensiunea analizelor, puterea de sinteză, caracterul sistematic al scrierilor sale, pionieratul în varii domenii, întrepătrunderea metodei fenomenologice cu cea a istoriei religiilor, antireduționism, critica adusă evoluționismului, vasta documentație și exhaustivele bibliografii, exactitatea selecțiilor, conectarea prezentului la trecut și a istoricului la anistoric, sintezele dialectice realizate între domenii care păreau paralele sau diametral opuse. Mai în concret, de o mare ținută științifică sunt studiile despre yoga, care, într-un spațiu în care abundă „literatura de contrabandă” reprezintă o sinteză documentată, demnă de încredere și realizată pornind de la o cunoaștere interioară și practică, ce pune la îndemână omului occidental modern mișcarea spirituală cuprinsă în acest termen care în zilele noastre a devenit aproape magic; expunerea globală asupra șamanismului, prima de acest gen și apreciată ca model de către specialiști; datele despre religiile primitive și despre folclorul din Europa centrală răspândite în toate operele sale; sinteza generală asupra istoriei religiilor care rezistă comparației cu cele elaborate de echipe întregi de specialiști – după aprecierea lui Juan Martín Velasco.